İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ÇEVRE SORUNLARI VE FELSEFE

Doç. Dr. Fikri Gül

Özet

Felsefi düşünce açısından bakıldığında insan-doğa ilişkisi ilk çağlardan beri süregelen bir ilişkidir. İlk Çağ filozoflarının doğaya yönelişlerinin temelinde doğaya egemen olma değil, onu anlama çabası yatmaktadır. Doğayla arasına mesafe koymayan insan, tersine onunla bütünleşmeyi seçmiştir. Hâlbuki 16 ve 17. yüzyıllara gelindiğinde özellikle Bacon ve Descartes'la başlayan ve aklın tek ölçüt olarak görülmesiyle formüle edilen bu anlayış yani bilimsel dünya görüşü, insanın hem kendisini hem de çevresini algılama biçimini bütünüyle değiştirerek mekanik bir doğa tasarımına yol açmış ve artık doğanın akıl yoluyla tasarlandığı ve dönüştürüldüğü yeni bir döneme girilmiştir. Süreç içerisinde ortaya çıkan ve Rousseau ile romantiklerin de etkisiyle olgunlaşan ekolojik görüşler, insanla doğa arasındaki ilişkinin niteliğini ve yönünü, insanın doğayla olan duygusal bağına da önem vererek yeniden ele alarak belirlemişlerdir.(…)

Anahtar Kelimeler: Çevre sorunları, Çevre bilinci, Felsefi bilinç, İnsan-doğa ilişkisi, Çevre etiği.

I

İnsanın doğa ile olan ilişkisi onun varlık koşulları arasındaki en öncelikli ilişkidir. İnsanın doğa ile olan ilişkisinin arka planında onun varlık düzleminde doğaya bağımlı bir varlık olması yatmaktadır. İnsan; doğada yaşam bulan, yaşamını doğa içindeki koşulların etkisiyle şekillendiren ve zorunlu olarak da bir şekilde doğayla ilişki içinde var olabilen bir varlıktır.

Canlı bir varlık olan doğa, yine kendisi gibi canlı bir varlık olan insanla yaşamı boyunca sürekli birlikte olmayı gerektirecek bir zorunluluğun parçası olarak karşımızda durmaktadır. Bu birliktelik, başka bir deyişle zorunlu ilişki hep insanın kendi ihtiyaçları ve öngörüleri etrafında şekillenmekte ve insan, parçası olduğu doğanın etkisini tek taraflı bir tutumla görmezden gelerek kendi konumunu merkezileştirme yolunu seçmiştir. Durum böyle olunca ekosistemin bir parçası olan insan, aynı zamanda doğal evrimin de bir parçası olarak doğal işleyişe doğrudan müdahil bir varlık alanı olarak öne çıkmıştır. (...)

II

Günümüz dünyasında çevre sorunları ile insan sorunlarını birbirinden ayırmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu gerçeklik apaçık ortada dururken elbette yapılması gerekenler vardır. Bu yazının amacı da daha önce de ifade ettiğimiz gibi çevre sorunlarına karşı felsefenin bakışını ortaya koymak, başka bir deyişle felsefi bir bilinç oluşturmaktır. Biliyoruz ki felsefe, doğayı ve

içinde yaşadığımız doğal çevreyi kavramada, anlamlı hâle getirmede ve birbirleriyle ilişkilendirmede asli unsurdur. Doğayı ve insanı birbirlerine üstünlük kurmadan her birini kendi gerçekliğinde ele almak ve insanı da doğanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul ederek bu iki iç içenin sınırlarını belirleyerek çevre bilinci oluşturmak ancak felsefi bir bilincin yardımıyla mümkündür. Sürdürülebilir bir yaşam ve tüketim için doğal kaynaklara aşırı yüklenmeden ve çevreyi tahrip etmeden gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak, kısaca "ekolojik yurttaşlık" modeli oluşturmak gerekir (R. Karalar, H. Kiracı, 2011: 66). (...)

III

Sonuç olarak denilebilir ki çevre sorunlarını yalnızca çevrenin kirletilmesi veya bilinçsizce kullanılması olarak değil daha geniş açıdan bakıldığında toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinî ve ahlaki boyutları da olan son derece karmaşık bir sorunlar yumağı olarak görmek daha doğru olacaktır. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle ortaya çıkan her yeni durum bir yönüyle mutlak surette çevreyle bağlantılı olduğundan ilk etkisini de olumlu/olumsuz, çevre üzerinde göstermektedir. İnsanlığın ortak mirası olan çevre, kuşkusuz insanlığın geleceği açısından da hayati bir öneme sahiptir. Çevre sorunlarının çözümünde veya bu sorunların minimize edilmesinde alınması gereken ilk tedbirlerden biri, belki de en önemlisi sağlam bir çevre bilinci oluşturmak ve giderek bu bilinci geliştirmek olmalıdır. Bunun için de felsefeden/felsefi bilinçten yararlanılmalıdır. Teknolojik ilerlemeyi durdurmak mümkün olamayacağına göre (Kaldı ki durdurulması da doğru değildir.) mevcut gerçekliğe göre yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir. Yani hem teknolojinin olanaklarından faydalanacağız hem de çevreyi kendi evimiz, kendi gözümüz gibi bakıp koruyacağız. Bunun için yapılması gerekenleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1. Çevreye olan bakış açısı değiştirilmeli, çevre tüketilebilecek bir yığın olarak görülmemeli ve asla bir kazanç deposu olarak değerlendirilmemeli.
2. Çevre eğitimi yaygınlaştırılıp geliştirilerek sağlam bir çevre bilinci oluşturulmalı.
3. İnsan merkezci bir etik anlayış yerine çevre merkezci bir etik anlayış yerleştirilmeli.
4. Mekanik doğa tasarımı yerine organik doğa tasarımı öne çıkarılmalı.
5. İnsanlar bilinçlendirilerek "ekolojik yurttaşlık" modeline geçilmeli.
6. Ahlaki öncelikler gözden geçirilerek çevreyi de içine alan yeni bir ahlaki yapılanmaya gidilmeli.
7. İnsan ve doğa arasındaki ilişkinin ekolojik olarak sürdürülebilirliği sağlanmalı.

KAYNAKÇA: Karalar, R., Kiracı, H. (2011). "Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 30, s. 63-76.

Curi, K. (2009). "Meslek Etiklerinde Yeni Bir Boyut: Çevre Etiği" Etik ve Meslek Etikleri (Yayına Hazırlayan: Harun Tepe), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.

MAKALENİN KONUSU: İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe.

MAKALENİN ANA FİKRİ: Doğanın bir parçası olan insan onunla mücadele etmek yerine ona saygı duyarak onun bir parçası olduğu bilinciyle yaşamalıdır.

MAKALENİN YARDIMCI DÜŞÜNCELERİ:

- İlk Çağ filozofları doğaya egemen olmak değil, onu anlamak istemişlerdir.
- İlk çağlarda insanlar doğayla bütünleşmekten yana tavır sergilemişlerdir.
- 16 ve 17. yüzyıllarda bilimsel dünya görüşü, mekanik bir doğa tasarımına neden olmuştur.
- İnsan doğaya bağımlı bir varlıktır.
- Doğa canlı bir varlıktır.
- Yoğun sanayileşme süreci, doğanın hızla tahrip edilmesine neden olmuştur.
- İnsanı doğanın efendisi kabul eden anlayış, çevre sorunlarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.
- Sanayileşmeyle birlikte doğal kaynakların ölçüsüz kullanımı artmış, sanayileşmenin fazla olduğu yerlerde doğal tahribat daha fazla yaşanmıştır.

DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ: Nesnel anlatım kullanılmıştır. **Açıklayıcı anlatım vardır. Tanımlama, karşılaştırma, örnekleme gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurulmuştur.**

SORULAR

SORU 1

Aşağıdakilerden hangisi makale yazarının özelliklerinden biri değildir?

A) İddiasını ispatlamak zorundadır.
B) Söz oyunlarına, edebî sanatlara başvurur.
C) Açık, anlaşılır ve yalın bir dil kullanır.
D) Düşüncelerini nesnel bir bakış açısıyla dile getirir.
E) Düşüncelerini bilgi, belge ve araştırmalara dayandırır.

Cevap: B

SORU 2

Tanzimat edebiyatında birçok yeniliğin öncüsü olan sanatçı, edebiyatımızda âdeta ilklerin temsilcisi olmuştur. İlk tiyatro, ilk makale, ilk fabl örneğini yazmış; noktalama işaretlerini yine ilk o kullanmıştır.

Bu parçada sözü edilen yazar aşağıdakilerden hangisidir?

A) Nabizade Nazım
B) Muallim Naci
C) Namık Kemal
D) İbrahim Şinasi
E) Şemsettin Sami

Cevap: D

SORU 3

Aşağıdakilerden hangisi bilimsel metinlerde düşünceyi inandırıcı kılmak için başvurulan yollardan biri değildir?

A) Örneklendirme
B) Alıntı yapma
C) Sayısal verilerden yararlanma
D) Soyutlama
E) Karşılaştırma

Cevap: D